

Péntek János

Elvek, tervek és realitások

A leendő romániai magyar magánegyetem tervéről Tonk Sándor írása alapján sem lehet egyelőre véleményt mondani. És az is kérdés, hogy érdemes-e, mivel az elmúlt hetekben, hónapokban nagyon határozott és nagyon egyöntetű vélemények hangzottak el a szakmabeliek részéről, amelyeket mégis sokan úgy érzékeltek, hogy megosztóak, hogy gyanakvóak, holott csak az volt velük a gond, hogy nem voltak összhangban már elhatározott politikai döntésekkel, egyházi elképzelésekkel. Azt írja kicsit értetlenkedve Tonk Sándor is, hogy amióta köztudottá vált a magyar kormány támogatási szándéka, megnőtt a magánegyetem ellenzőinek száma, növekedett a bizalmatlanság e terv iránt. Csak emlékeztetni szeretném a szerzőt, hogy többek között az Erdélyi Múzeum-Egyesület is, amelynek ő az alelnöke, 1999. november 20-i bővített választmányi ülésén, amikor az említett támogatási szándék már rég közismert volt, de amikor még azt hittük, a konkrét terv tekintetében a szakmai véleménynek befolyásoló szerepe lehet, olyan állásfoglalást fogadott el, amely másképpen ítéli meg a magyar nyelvű felsőoktatás további fejlesztését, kiépítését. A szándékot mindenki üdvözli továbbra is, ám többnyire az a vélemény, hogy a fejlesztésnek, bővítésnek volnának célratörőbb, reálisabb módjai is. Ám erről ne beszéljünk, ezen már túl vagyunk. Nézzük jóhiszeműen, a legteljesebb bizalommal, előítélet és elfogultság nélkül, *sine ira et studio*, a magyar magánegyetem kiépítésének lehetőségeit, lehetséges funkcióit, esélyeit a megmaradásra: arra, hogy maga megmaradjon hosszú távon, és hogy a közösség épülését, megmaradását szolgálja.

Az érvelésen talán túl vagyunk, a magyar nyelvű felsőoktatás mai helyzete is viszonylag közismert, ezt talán fölösleges minden alkalommal újra elismételni. Ha másokat nem is, de remélhetőleg legalább önmagunkat meggyőztük arról, hogy jogos a restitúció igénye, hogy mellettünk szól az erdélyi oktatás több évszázados hagyománya, hogy félmillió aláírás bizonyítja a nemzeti közösség iskolázási, művelődési és modernizációs igényét. Legfontosabb mégis, és ez már csöppet sem szimbolikus érv: a kedvezőtlen folyamatok megállítása éppen az iskolázottsági szint tekintetében, a gyors felzárkózás egy olyan ország felsőoktatási mutatóihoz, amely egyébként az európai rangsor utolsó helyén áll, majd minél gyorsabb ütemben megvalósítani kisebbségi körülmények között a felsőoktatásnak azt az expanzióját, amely Európában már évtizedek óta végbement. Mert ha nem, végleg lemaradunk.

Gyökeres fordulatot az jelentett volna, és továbbra is az jelentene, ha elhárulna a politikai akadály a önálló, egyébként jelző nélküli egyetemnek, azaz az állami egyetemnek. Lehet, a jelenlegi fejlemények gyengítik ennek esélyét. A történeteket nem lehet másként minősíteni - anélkül, hogy ennek most az okait vagy a körülményeit elemeznék -, mint politikai kudarcnak. Amikor ez nyilvánvalóvá vált, a visszavonulásra két út kínálkozott: az egyik a magánegyetem, a másik a meglévő felsőoktatási struktúrák további kiépítése, erősítése, önállósítása, az oktatás színvonalának emelése, kereteinek bővítése. Amikor pedig ebben a két lehetőségben gondolkodunk, legfontosabbnak azt kell tekintenünk: semmiképpen ne gyöngítsük meglévő pozícióinkat, gyorsítsuk a fiatalok nevelését, tudományos minősítését, felzárkóztatását, státusba juttatását. Ezt a két lehetőséget szerzőnk másképpen látja, másképpen értékeli. Azt írja: "a) az állami oktatás keretében bővíteni a magyar nyelvű oktatást; b) megteremteni a magánegyetemet. Az első változat - írja tovább -, az állami önálló magyar egyetem létrehozása a politikum szférájába tartozik..." Az én megítélésem és - gondolom - az általános megítélés szerint két külön dolgot jelent az önálló állami egyetem és az állami oktatás keretében való bővítése a magyar nyelvű felsőoktatásnak. Az előbbi egyelőre a kudarc, a második pedig az a bővítés, az a belső építés, fiatalítás, nemzedékváltás, önállósítás, amelyet most már több mint tíz esztendeje folytatunk a meglévő keretekben. Újabban pedig, most már hónapok óta, arról folynak a belső tárgyalásaink, hogyan lehetne az intézményi kereteket, struktúrákat is úgy átalakítani, hogy céljainknak, elképzeléseinknek jobban megfeleljenek. Egyébként minden paranoiás belemagyarázás nélkül a Tonk Sándor szövegében és néha másokéban is némi stigmatizáló, pejoratív célzást érzek a román állami jelző hangsúlyozásában, holott a természetes az volna, hogy számunkra minden feltételt, intézményt éppen a román állami keretek biztosítsanak (ezt egyébként mi igényeljük, követeljük a lehangosabban, csak nem mindig a legkövetkezetesebben). Az állami t pedig nyilvánosként kell érteni, ahogy erre pl. Renate Weber hívta fel a figyelmet: "A romániai magyar kisebbség mindenképpen jogosult arra, hogy saját nyilvános egyeteme legyen, amely természetesen nem kizáró jellegű, nem a kisebbséghez tartozás alapján működik, hanem nyitott mindazok előtt, akik magyarul kívánnak és tudnak tanulni. Nyilvánost mondtam, és nem államit, ez utóbbi meghatározást ugyanis nem tartom

összeegyeztethetőnek azzal a demokratikus és modern társadalommal, amelyet a mai Romániában magunknak kívánunk. Hangsúlyozom: nyilvános, tehát nem magánegyetemre gondolok.¹ Az egyébként legkevésbé a közös ügynek használ, ha bármilyen formában szembeállítjuk egymással a meglévő vagy a leendő intézményeket.

Változást látok abban, hogy mások voltak a korábbi tervek a leendő egyetem(i szakok) akadémiai vagy szakmai jellegét illetően. Minden olyan megbeszélésen, tárgyaláson, amelyen részt vettem, Szilágyi Pál professzor és mások azt hangoztatták, mennyire fontos volna a gyors fejlesztés a felsőfokú szakképzésben (pl. a mezőgazdaságban). A most felvázolt keret azonban egy akadémiai jellegű egyetemre utal, tudományegyetemre. Ha jól tudom, éppen a regionális egyetemi tervek a Székelyföldön elsősorban szakmai főiskolákra, szakegyetemekre, szakokra vonatkoznak. A tájékoztató szöveg alapján azt nem lehet megítélni, hogy az elképzelt egyetemi struktúra a hagyományos európai többszintű modell követi-e vagy pedig az Amerikából átszármazott, ma nálunk is teret hódító többlépcsős modellt. Az oktatáskutatás szakértői szerint ez utóbbinak van nagyobb jövője.

Van továbbá néhány elvi kérdés, amelyben valóban fontos volna az egyetértés. Az egyik, a jelek szerint, bár erre nemigen számítottunk, annak értelmezése, hogy mi a *magyar* az egyetemben. Az elmúlt évtizedben erre épült a többségi legfőbb érve az elutasításra, az ellenzésre: az, tudniillik, hogy ez a jelző az etnikumra utal, márpedig az etnikailag magyar egyetem az etnikai szeparatizmus stb. veszélyével jár. (Még a magyar kormány Határon Túli Magyarok Hivatalának 1998-as *Jelentésében* is ez áll: "... Európában nem szokás etnikai alapon egyetemet létesíteni..."; *Jelentés* 20.) Magam, amikor tehettem, mindig elutasítottam ezt az értelmezést és ezt a vádat; a következőket írtam pl. egy, a múlt évben megjelent dolgozatomban: "Marga oktatási miniszter és Korca felsőoktatási államtitkár a magyar egyetem igényét az etnikai szeparatizmus megnyilvánulásaként értékelte, és megismételte a nacionalista körök másik képtelen érvét: hogy erre sehol nincs példa a világon... Az etnikai szeparatizmus réme és az etnikai egyetem vádja állandó korrekcióink ellenére tartja magát: nem etnikai alapon, hanem az oktatás nyelve alapján igényli a közösség az önálló egyetemet, amely minden etnikum számára nyitva állna, nyelvileg pedig ugyanolyan igényes és toleráns lenne, mint minden más egyetem." (*Az egyetem: a kisebbség egyetemesség igénye*.

Kisebbségkutatás 1999/8. 482.) Tonk Sándor több interjújában és egy nemrég tartott előadásban a *magyar* jelzőt *magyar szellemiségüként* értelmezte. Akkor beszélünk erről, és jeleztem, mennyire félreérthető, és mennyire kapcsolatba hozható azzal, amivel alaptalanul vádolnak bennünket, és nem érdekünk, hogy akár az országban, akár európai intézményekben tápot adjunk további gyanakvásoknak, támadásoknak. Mostani szövegében megismétli, hogy az önálló magyar egyetem: "A mi felfogásunk szerint olyan teljes universitást (jelent), amelynek nem csak az oktatási nyelve magyar..." stb. A passzus végén pedig: "nem szabad azonosítani a magyar tannyelvű egyetemi oktatást a magyar egyetemmel. Igen sokan hajlamosak a kettő összemosására." Itt valami csúsztatás vagy félreértés van: még nem olvastam olyan szöveget, amelyben valaki (hacsak nem laikus) a magyar (nyelvű) egyetemet a magyar tannyelvű egyetemi oktatással azonosította volna. A világos és következetes álláspont viszont az, és ezt nem csak román vitapartnereinkkel szemben kell hangoztatnunk, hanem saját köreinkben is, hogy az egyetem esetében a *magyar* jelző elsősorban az oktatás alapnyelvére vonatkozik, amely nem zár ki sem más nyelveket, sem más etnikumú hallgatókat vagy oktatókat. Mindenképpen fontos volna, ne tápláljuk mi magunk a többség rosszhiszemű gyanakvását. Ha jól tudom, a tőlünk áhított példaként sokszor emlegetett finnországi svéd tannyelvű egyetemnek jelentős számú finn hallgatója is van. A leendő egyetem színvonalát, rangját idővel nálunk is az bizonyítaná leginkább, ha más anyanyelvű hallgatókat is nagy számban vonzana. Hadd idézzem újra Renate Webert, akit - gondolom - senki sem tekint a kisebbségi oktatás ellenzőjének: "Egy dolgot nagyon határozottan le kell szögeznünk: akár román egyetemről, akár magyarról van szó, akár multikulturálisról, illetve többnyelvűről, nem az etnikai vagy nemzeti hovatartozás a felvétel vagy beiratkozás feltétele, hanem a nyelvhasználaté. Ahogy egyetlen román egyetem sem csupán »a románoké«, hanem mindazoké, akik román nyelven tanulnak, úgy egy magyar vagy német, vagy angol, vagy francia egyetem sem a német, az angol vagy francia nemzetiségűké, hanem azoké, akik tudnak és akarnak magyarul, németül, angolul vagy franciául tanulni. Ellenkező esetben olyan rendszer bevezetéséről volna szó, amely alapvetően ellentmondana az emberi jogokban megnyilvánuló értékeknek, és közvetlenül diszkriminálna: mert egy nyelvet meg lehet tanulni, de a nemzeti hovatartozás olyan adottság, amely fölött az egyén nem dönt."²

A másik kulcskérdés az autonómia. Ezt azért hozom szóba, mert általában magunkra vonatkoztatva az autonómiát többnyire úgy értelmezzük, hogy a leendő magyar egyetem legyen független a román államtól. Ilyen teljes függetlenséget nem lehet megvalósítani, tehát az autonómiát csak úgy lehet értelmezni, ahogy ez a jelen pillanatban nálunk működik (és tagadhatatlan, hogy működik), a törvényes kereteket, feltételeket pedig tudomásul kell venni. Az ideális, mint jeleztem, a jelző nélküli egyetem, amely *csak* egyetem. A tervezett egyetem azonban éppen "sokjelzős": magán, alapítványi, egyházi háttérű stb. Minden jelző egy-egy függőséget, alárendeltséget jelenthet: szellemi tekintetben, az oktatók alkalmazásában, oktatási tartalmakban, finanszírozásban, beleszólásban stb. Ilyen esetben, azt hiszem, még fontosabb az egyetemi autonómia kereteinek pontos rögzítése.

Ezzel függ össze az is, milyen mértékben tudja biztosítani a leendő egyetem az egyetemi polgárok (oktatók és hallgatók) személyes autoritását. Arra gondolok, hogy az európai egyetemi modell általában, a magyar és a romániai egyetemek hagyománya is a feudális tekintélyelvűségre, a tekintélyek hierarchiájára épül. Az ideális egyetem ezzel szemben a kreatív személyiségek autoritására és együttműködésére. Ezzel válik az egyetemi környezet maga is kreatívvá, bátorítóvá, vonzóvá, igazi szellemi értékek gyűjtőhelyévé. Erdély ma még ebben a tekintetben sem "kreatív környezet", nem bátorító, nem vonzó. Sikerül-e ezen változtatni, másképpen indulni a leendő egyetemen?

Nem tudom megítélni, hogy az *alapítványi* szinonimája-e annak, hogy *magán*, noha a Tonk Sándor szövegéből és más forrásokból egyértelmű a tervezett intézmény *magánegyetem* jellege. Akkor ebből az is következik, hogy ez is, mint minden magánegyetem, gazdasági vállalkozás is egyben, legalábbis "profitorientált". Ha ez így van, akkor már a tervezés időszakában fontos az intézményépítés és működtetés gazdasági terve, stratégiája, anyagi biztonsága, beralapja, ösztöndíjkerete, tandíj-kötelezettsége stb. Annak is tudatában kell lenni, hogy a nonprofit/ profitorientált jelleg választóvonalat húz az egyetemi intézmények közé, mint ahogy Európa-szerte viszonylag határozott az elkülönülés és a párhuzamosság az állami és az egyházi intézmények között. Segíteni vagy gátolni fogja-e mindez a leendő intézmény külső és belső kapcsolatainak kialakítását, a nemzetközi támogatások vonzását?

A leendő egyetemnek, hangsúlyozza a szerző, "végső formájában teljes egyetemnek kell lennie", cél "a teljes universitas kiépítés feltételeinek a megteremtése" (!). Eddig többnyire az volt a vélemény, legalábbis az egyetemi oktatók körében, hogy komplementárisnak kell lennie, pótolnia kell a jelenlegi anyanyelvű egyetemi képzés hiányait. Most nagyra törőbbek a célok, és más a megítélése a jelenlegi egyetemi oktatás és a leendő intézmény viszonyának is. Most inkább az előbbi tűnik másodlagosnak: "Anélkül, hogy tagadnánk az állami multikulturális egyetemeken belüli magyar tannyelvű oktatás jelentőségét és szerepét a romániai magyar értelmiségi (elsősorban a tanár-) képzés területén..." Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy esetleg mi magunk szorítjuk vissza abba a szűk körbe (ti. csak vagy elsősorban a pedagógusképzés körébe) az anyanyelvű felsőoktatást az állami intézményekben, ahonnan nagy erőfeszítésekkel sikerült kihozunk az elmúlt évtizedben. Ezzel a kör lezárul, mert ez már olyan visszafejlesztési szándékot sejtet, amellyel semmiképpen sem lehet egyetérteni, és amely még a magánegyetem érdekeivel is ellentétes volna. Mert sehol nincs szó a Tonk Sándor szövegében arról, hogyan teremthető meg a leendő intézmény oktatási kapacitása. A kulcskérdés mégis csak az, kik lesznek a leendő egyetem oktatói. És bármennyire kerülgetjük is ezt a talán leglényegesebb kérdést, más forrásról én nemigen tudok, mint azok a fiatalok, akik a mai egyetem tudományegyetemi, magiszteri és doktori programjait végzik. Függetlenül attól, hogy ez kinek tetszik, kinek nem, ebben és az akkreditálásban is a leendő intézmény rá van és folyamatosan rá lesz utalva a jelenlegi egyetemi alapképzésre és tudományos képzésre. Ezért látja úgy szinte mindenki az egyetemi oktatók közül, hogy az új intézménynek nincsenek esélyei a jelenlegi egyetemi oktatás fejlesztése nélkül, és ez indokolná a közvetett támogatás kiterjesztését ezekre az intézményekre is. Erre egyébként Tonk Sándor csak akkor utal, amikor Kolozsvárnak mint központnak a jelentősége mellett érvel.

1 R. Weber: *Érveim*. In: Krónika 2000. febr. 26.; Bakk Miklós fordítása.

2 Uo.

- [Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez](#)
- [Bíró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből](#)
- [Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához](#)
- [Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához](#)
- [Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez](#)
- [Mester Béla: Mi\(ke\)t értünk ma az "egyetem" szón?](#)
- [Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Péntek János: Elvek, tervek és realitások](#)
- [Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban](#)
- [Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé](#)
- [Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében](#)
- [Veress Károly: Egy egyetemkonceptió az illúzió és a valóság között](#)

- Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez
- Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán
 - Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar Magánegyetem
 - Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai összetevőire
 - György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
 - Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
 - A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
 - A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
 - A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
 - Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
 - Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
 - Györi Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
 - Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
 - Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
 - Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
 - Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
 - Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
 - Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
 - Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
 - A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
 - A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék